

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Szabadabb mozgás a német középiskolák felsőbb osztályaiban.

A középiskolák legfelső osztálya és az egyetem között még mindig igen nagy az ellentét: amott megkötöttség a tanulmányokban, emitt a legteljesebb szabadság. Ez a hirtelen átmenet nem mindig üdvös az ifjúságra; egyeseket elkábít a hirtelen nyert szabadság és visszaélnék vele, amennyiben minden egyébbel, csak tanulmányaikkal nem foglalkoznak. Midőn a gimnáziumok a 16. században keletkeztek, inkább megvolt az átmenet a legfelsőbb osztályokból az egyetemre. Ez az átmenet mindinkább megszűnt; a ma is létező választalat még inkább emelte a múlt század elején behozott érettségi vizsgálat s ezért követelik sokan e vizsgálat megszüntetését.*

Arra az ellentétre, mely a középiskolák legfelső osztályának tanulmányai és az egyetem között fennáll, először *Paulsen* mutatott rá részletesebben (*Monatschrift für höhere Schulen* 1905 65. s. kk. 1.) és ajánlotta, hogy a legfelső osztály akadémikus színezetet öltjön; ezóta a kérdés mind erősebb hullámokat vetett. Előbb már *Münch* titkos tanácsos is foglalkozott e kérdéssel 1898-ban és azt ajánlotta, hogy

* *Cauer*, Zur freieren Gestaltung des Unterrichts. Leipzig, Dieterische Verlagsbuchhandlung. 1906.

Dr. K. *Michaelis*, Welche Grenzen müssen bei einer freieren Gestaltung des Lehrplans für die oberen Klassen innegehalten werden? Leipzig, Dürr, 1906.

Dr. A. *Gronau*, Zwei Jahre Bewegungsfreiheit in der Prima des Elbinger Gymnasiums. *Monatschrift für höhere Schulen* 1907. 129 l. s. kk. *Koppin*, Zur Studienfreiheit in den oberen Klassen. Ugyanott 134—146. l.

Matthias, Freiere Bewegung in den oberen Klassen. Ugyanezen folyóirat 1906. jún. számában. L. még *Zeitschrift für das Gymnasialwesen* 1907 jún. számában a rajnai tanárok gyűléséről szóló tudósítást.

Szabadabb mozgás a felsőbb osztályokban. *Magy. Pæd.* 1906 247. l.

O. II-től kezdve bizonyos differenciálódás legyen, melyben a tanulók leendő pályájuknak megfelelően vegyenek részt, legyenek *kötelező és választható* tárgyak; azonban akkor e kérdés nem igen talált visszhangra. *Matthias* szerint már a régibb iskolákban is megvolt ez a 18. század végén és a 19. század elején. Kiválóbb tanügyi férfiak, mint *Ernesti, Gessner, Meierotto, Nägelsbach* és *Roth* a tanításban több szabadságot élveztek és nagyságuk az intézetet is virágzóbbá tette. Később azonban nem szívesen látták, ha valaki az előírt tantervtől eltért.

Az 1901. tantervek már több szabadságot adnak a tanároknak és a tanulóknak; kötelező tárgyak mellett választhatók is vannak, nevezetesen az angol, héber nyelv és a szabadkézi rajz. Egyes intézetekben a francia nyelv helyett az angol tehető kötelező tárggyá. A görög nyelv helyett az angolt tanulhatják U. III. O. III. és U. II-ben azon tanulók, akik ezen osztály után tanulmányaikat nem folytatják, érettségi vizsgálatra nem tartanak igényt, hanem csak az egy évi önkéntességre akarnak jogot szerezni. Azonkívül még a tantervek is bizonyos szabadságot adnak a testületeknek a tananyag kiszemelésében; figyelembe vehető a tanulók munkaképessége, valamint egyéni saját-ságaik. Megadják az alapot az egyes tárgyak, az egyes iskolák és iskolafajok individualis fejlesztésére.

Szóba került ez a kérdés a porosz képviselőház 1905. és 1906. tárgyalásai alkalmával (1905 márc. 2 1906 márc. 7.); az előbbi alkalommal *Studt* porosz kultuszminiszter a következőképen nyilatkozott.

«Ha a mai vita folyamán azt óhajtották, hogy a gimnáziumnak felső osztályai akadémiai jelleggel birjanak, ha kívánják, hogy a kötelező tárgyak mellett több facultativ is legyen, úgy olyan kérdést pendítenek meg, melyet *Paulsen* csak nemrégén fejtett ki (l. fent). Régóta foglalkozom e gondolattal, mivel az átmenet a gimnáziumról az egyetemre nem elég közvetlen. Ami pedig a tanításban való szabadabb mozgást illeti, azon a nézeten vagyok, *hogy a tanári testületek még mindig nem veszik eléggé igénybe azt a szabadságot, mely részükre biztosítva van; némely testületek nagyon is korlátozva érzik magukat, holott a tanterv csak alap, nem pedig szorosan előírt szabály; annak szellemét kell figyelembe venni, nem pedig a betűkhöz ragaszkodni.*»

Hogy a gimnázium mindjobban eltávolodott az egyetemtől, annak okát *Cauer* abban találja, hogy a politikai és közgazdasági viszonyok javulásával a gimnáziumok száma és ebben a tanulóifjúság emelkedett; mindenki tanulni akart, akinek nem is volt tehetsége hozzá: ez már maga is leszállította a tanulmányok színvonalát. A methodust akarták javítani, hogy mindenkinek hozzáférhetővé tegyék a

tanulmányokat; még a népiskolákban alkalmazott methodusokat is belevitték a középiskolába, így aztán a gimnázium mind távolabb került az egyetemtől. A tanárok is mindinkább hivatalnokok lettek, kik nem mind cselekszenek belső hivatásból. Azelőtt az U. II. már a magasabb osztályokhoz számított; együtt tanultak az U. II. és O. II.; most az egy éves önkéntességi jog folytán az U. II. az alsóbb osztályokhoz került; latin és görög magánolvasmányok, a bibliai iratoknak, történelemnek, matematikának és fizikának magasabb szempontból való tanulmányozása csak az O. II-ben kezdődik; így a mélyebb és intenzivebb tanítás csak három esztendeig tart.

Lássuk, hogy miképen igyekeztek eddig *megvalósítani* a tantervben adott szabadságot, másrészt milyen *tervek* merültek fel annak megvalósítására vonatkozólag.

Már régebben is, mint *Cauer* írja, Pfortában minden héten egy nap szünet volt, amely az olvasmányok bővítésére volt szánva; az írásbeliek egy részétől fel voltak mentve azok, akik valamely szabadon választott téma kidolgozására vállalkoztak. Ezt a szokást máig is megtartották.

Egyik *strassburgi* gimnáziumban a legfelső osztály tanulóinak szabad tetszésére bízzák, hogy vajjon nyelvi vagy matematikai tanulmányokkal kívánnak-e behatóbban foglalkozni. Akik matematikai tanulmányokkal óhajtának foglalkozni, azok ezen órákban (4) több mennyiségűtant tanulnak a gimnáziumi követelményeknél; ugyanezek fel vannak mentve a latin stílusgyakorlatok alól és az érettségi vizsgálaton csak latinból való fordítást készítenek; a többiektől pedig, akik nyelvi tanulmányokkal óhajtának foglalkozni természetesen e tanulmányokban való nagyobb jártasságot követelnek.

Az *elbingi* főgimnázium tanári testülete nem fogadta el a Strassburgban meghonosított rendszert, azon elvből indulva ki, hogy a tanuló még nem képes választani az egyes tárgyak között és a legtöbbször nem arra a pályára megy, amelyre a gimnáziumban készült.

Azért másnemű kedvezményeket nyújtottak a prima tanulóinak. Eredetileg egyes tanulókat a német dolgozatoktól, vagy írásbeli math. feladványoktól, könyv nélküli tanulástól, másokat egyik-másik melléktárgytól mentettek fel, vagy szabadnapot is adtak. A miniszterium mindezt helyeselte, kivéve azt, hogy egyik-másik melléktárgytól mentés fel a tanulókat.

E szerint a prima tanulóit megkérdezték, hogy szabad óráikban mivel foglalkoznak; egyesek zenét, mások kísérleti fizikát, történelmet, többen művészettörténetet, német irodalmat, francia irodalmat, nyelvtudományt említettek. A tanárok, amennyire lehetett, ezt a privát munkásságot méltányolták és támogatták. Bár kezdetben a

tanulók idegenkedtek attól, hogy egyes tárgyakban felmentést kérjenek, mégis lassan-lassan megtették; leginkább jeles tanulók vették igénybe e kedvezményeket. Egészben véve 1905-ben 36 tanuló közül 10 részesült kedvezményekben, 1096-ban 32-ből hat. Érdekes az, hogy az illető tanulók később azt a szakmát választották, amellyel a gimnáziumban behatóbban foglalkoztak.

A *württembergi* legújabb tantervben is (1906 szeptemberben lépett életbe) szó van e kérdéstről, bár még egyelőre igen szerény mértékben, amennyiben csak a főreáliskola legfelső osztályában a *mennyiségtanban* van szabad választás engedve a tanulóknak az egyes részek tekintetében.

Bár a kultuszminiszter az egész mozgalmat helyesli, rendelet alakjában mégsem intézkedett e kérdést illetőleg. Érdekesen nyilatkozik e kérdéstről A. *Schmidt* (Monatschrift f. h. Schulen 1907 febr. számában a württembergi legújabb tantervről írott cikkében).

«Mindenesetre a legóvatosabb próbát igényli e kérdés: nem szabad oda jutni a dolognak, hogy az általános műveltség rovására essék az ily irányú képzés. Kérdés továbbá, hogy a szabadabb mozgással járó kvantitatív és kvalitatív tanerőt megszerezhetjük-e? Értelhető tehát a felsőbb hatóság óvatos magatartása, mely bár szívesen látja egyik vagy másik iskola ilyen irányú kísérletezését, mégis eddigelé tartózkodott attól, hogy hivatalos rendeletet adjon ki ez ügyben, amely ezt a kérdést szabályozná.»

A *tervek* közül említsük meg a következőket:

A *Kölnische Zeitung* 1905. évf. 1035. számában egy valaki azt a tervet pendítette meg, hogy a három felsőbb osztályban a mennyiség-tani és klasszikus tanításban minden tanuló részt venne olyanképen, hogy az anyag három egy éves kurzusra volna felosztva; ha a tanuló az egyik kurzus anyagából nem felelne meg, azért haladhatna tovább az osztállyal, csak azt a kurzust kellene neki még egyszer elvégezni, amelyben elégtelen előmenetelt tanúsított. Ez sem új terv, mert a 18. század végén *Manso*, az oldenburgi gimnázium igazgatója ezt már megtette és a hanyatló iskolát ezzel magasabb fokra emelte.

E terv, mint *Michaelis* mondja, mindenesetre igen furcsa helyzetet teremtene. Különösen az a kérdés, hogy praktikus szempontból megvalósítható-e? Van benne bizonyos elnézés a tanuló gyengéi iránt; ez a jó, de egyúttal veszedelmes oldala is: ez a kompenzációs rendszert még jobban igyekszik érvényre juttatni.

Michaelis a gimnáziumegyesület 15. gyűlésén (1906 június 6.) részletesebben szólva a mozgalomról, általánosságban a felvetett kérdés hívének vallja magát. Abból az elvből indul ki, hogy minden munka, mely szeretetből és szabadságból fakadt, többet ér a sze-

mélyiség képzésére, mint minden feladatok által megszerzett ismeretek.

A következő pontozatokat terjeszti elő megokolás kíséretében :

1. A tanítás szabadabb alakítása a legfelsőbb osztályokban bizonyos határok között *lehetséges és megengedhető*; nem tantervi megállapításokra van első sorban szükség, hanem kísérletekre.

Minél több a tehetséges tanuló, minél nagyobb az akaraterő és határozottabb a pályaválasztás, mennél nagyobb a tanulók érettsége, annál nehezebben fog esni az ilyeneknek a tanterv megkötöttsége. Minél gyengébb az ifjúság, annál jobb lesz a tanterv korlátozása; hasonlóképen nem minden iskola igényelheti a nagyobb szabadságot, csak a legjobbak tarthatnak igényt a kísérletezésre.

2—3. Az osztály- és szakrendszerrel kapcsolatban e tételt terjeszti elő: Az osztály- és szakintézmény összekeverése a vizsgálati rend megfelelő változtatása mellett *lehetséges és megengedhető*; azonban bizonyos, hogy a gyakorlati kivitelben nehézségekbe fog ütközni.

4. A priváttanulmányok előmozdítása és érettebb tanulók vagy tanulók csoportjainak különös hajlamára való tekintet a tanítási órák korlátozása vagy egyes tárgyakban való kívánalmak mellett *megengedhető és óhajtható* és az iskola követelményei, valamint a tanulók törekvései között levő feszültség enyhítésére vezethet.

5. A tanulók egyéni hajlamaira való tekintet különösen a német tanításban érvényesülhet.

Vannak azonban meggondolandó oldalai is a dolognak. Szól a leánygimnáziumok reformjáról, ahol a felsőbb osztályokban kötelező és választható tárgyak lesznek, azonban ezt a gimnáziumra átvinni nem volna helyes. Szóló szerint a görög nyelvvel áll vagy bukik a gimnázium. A görög nyelvnek fakultatív tárggyá való tétele a gimnázium végét jelentené. Az 1900. braunschweigi határozat alapján áll, miszerint a görög tanulmányok tanulmányok a gimnaziális képzés magvának tekintendők, melyek a történelmi forrásokhoz vezetnek; e szerint a

6. tétel: A különböző csoportok beosztásánál a görög nyelv tanulásának célja és óraszámja változatlanul fenntartandó.

7. A választási szabadság kiterjesztése egyéb tárgyakra nem kívánatos és ellenkezik a gimnázium céljaival és sajátos jellemével.

8. A felső osztályok elválasztása a gimnáziumtól és ezeknek önállóvá alakítása, mintegy átmenetül az egyetemre, nem kívánatos.

A *rajnai* tanárok 43. közgyűlésén (1906. húsvét) szóba került e kérdés, melyről *Jäger* Oszkár, titkos tanácsos referált; 8 tételt állított fel, melyek oda konkludálnak, hogy a kérdés nem akut. Ha a

tanulóknak különböző irányú hajlamaik vannak, ott vannak a különböző középiskolák. Leghelyesebbnek tartaná különben, ha a legfelső osztály mintegy átmenetet képezne az egyetemre; 20—25 óra *kötelező* volna mindenkire, a többi pedig választható tárgy volna. Különben ez a szabadság nem idézne elő organikus változást az iskolákban, inkább csak egyes iskolákat érdekelne. Jäger különben mindig erősen konzervatív érzésű volt, különösen ami a klasszikus studiumokat illeti, amelyeknek egyik leglelkesebb harcosa.

Ugyanezen gyűlésen *Buschmann* oda nyilatkozott, hogy a gimnáziumoknak mostan joguk és kötelességük, hogy a megengedett szabadságot igénybe vegyék.

Cauer, hasonlóképen, mint Jäger, a klasszikus studiumok lelkes védője, nem sok jót vár e kérdéstől a klasszikus studiumokra vonatkozólag.

Cauer 1905 májusában ajánlotta, hogy a felsőbb osztályokban francia és angol nyelv között lehessen választani, újkori történet vagy földrajz, fizika vagy kémia és biológia között (*Neue Jahrbücher* XVI.), azonban szavai nem találtak nagyobb visszhangra. Nem helyesli a *Strassburgban* meghonosított rendszert: mit tegyenek azon tanulókkal, akiknek sem a mathézis, sem a nyelvek iránt nincs különös érzékük? Egyébként akárhány jeles tanuló van, aki mindkettőt egyformán erősen akarja tanulni; ezek számára tehát egy harmadik csoportot kellene teremteni.

Nem annyira különös rendszabályokra, mint a tudományok mélyítésére van szükség; ez pedig majd minden tárgynál elérhető. A történelemnél az eredeti források tanulmányozására lehet buzdítani az ifjúságot; az ókori történelemnél latin és görög forrásokra, az újkori történelemnél francia és angol forrásokra.

A matematikai tanítás sem elég mély: nem ismerik akárháyszor az egyes tételek közötti összefüggést, nem ismerik a math. fogalmak történeti áttekintését. *Descartes* és *Liebniz* óta a math. alaptételekről való fogalom sok tekintetben megváltozott, azért ideje volt azokkal is foglalkozni. Szerző szerint alapos természettudományi képzésre a gimnáziumot végzett tanulóknak is szükségük van: a biológia legalább a reálisiskolában szerepeljen, azonban a vallási szempontokra is kell ügyelni. Nem kell titkolni semmit, hisz esetleg hónapok múlva az igaz valósággal is megismerkednek (esetleg előbb is).

A latin és görög nyelvben is mélyebb képzést kíván, nem száraz stílus- és nyelvtani gyakorlatokat. Nagy súlyt helyez a parallelogrammatikára, amely abból áll, hogy a nyelvek közös szintaktikai tulajdonságára ügyelni kell. Homeros minden nyelvi tulajdonságra klasszikus példákat nyújt. Nem helyesli a szemelvényes kiadásokat, amelyek

egyreszeknek csak a tartalmát adják, ahelyett, hogy a tanuló rágódnék át rajtuk.

A különböző szövegkiadások használata emeli a nyelvérzéklet, mert különféle szövegkritikai megjegyzésekre ad alkalmat.

A német nyelv használatában nem szabad túlságosan megkötni a tanuló ifjúságot; a dolgozatokban és szabad előadásokban tág teret kell engedni. A német tanítás a legfelső fokon a tudományos gondolkodás és dolgozás előfokának tekintessék. Erre különböző eszközök állanak rendelkezésre; feladatok, melyek az irodalmi vagy történeti kutatás terére nyúlnak át; tudományos próza olvasása; fontosabb fogalmak tisztázása a filozófiai propaedeutikában; eszmecserek a különböző tudományoknak egymáshoz való viszonyáról. Nincs szükség szerző szerint különböző módszerre vagy különös intézkedésekre. *Men, not measures*: emberekre van szükség és nem rendszabályokra; eleget avatkoztak már eddig is bele a tanításba. Végeredményben oda jut, hogy minden változtatás nélkül is lehet mélyíteni a dolgot.

Koppin fent idézett cikkében attól tart, hogy egyesek nem épen azért fogják a másik szakot választani, mert azt szeretik, hanem csak egytől vagy mástól szabadulni óhajtanak és így a kisebbik rosszat választják.

Felhívja a figyelmet a választható tárgyakra (angol, héber és szabadk. rajz) és a következő 3 pontot terjeszti elő:

1. A kötelező tárgyakban egy és más dolog engedessék el a tanulóknak, hogy a választható tárgyakban nagyobb tevékenységet fejthessenek ki; így azután ez utóbbiakkal olyanok is foglalkoznának, akik eddig idő hiányában nem foglalkozhattak azokkal.

2. Egyes nehezebb math. példák kidolgozása, francia beszédgyakorlatok és latilugygyakorlatoktól felmenthetők némely tanulók.

3. 2. matematikai óra, 2 latin nyelvi, 1 francia nyelvi óra elengedése azon tanulókat illeti, akik *egy* választható tárggyal behatóbban foglalkoznának; minden egyes tárgyért 1—1 könnyítés.

A választható tárgyakhoz még hozzájárulnának 2 óras természettudományi gyakorlatok.

Ezt a választást a három legfelső osztályra terjesztené ki. Fontosnak tartja szerző az angol tanulását és a természettudományokban való nagyobb jártasságot.

Különböző terveket láttunk, amelyek mindegyikének az a célja, hogy a munkakedvet, a tudományok szeretetét növelje az ifjúságban, hogy ez által az egyetemre való átmenet könnyebb legyen és az ifjúság az ottani szabadsággal kellőképen élni tudjon.

Dr. Endrei Gerzson.